

The Right to Healthy Election Campaigns; Case Study of Presidential Election Debates

Ali Taghinejad¹, Seyed Mohammad Mahdi Ghamami^{2*}, Mohammadreza Hakakzadeh³

1. PhD student of Public Law, Department of Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

2. Associate Professor, Public and International Law Department, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Department of International Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Abstract

One of the ways to clearly recognize the candidates of the presidential election is their legal, legitimate and uniform efficiency of election campaigns, and their effective presence in election debates can be considered as one of the obvious examples of voters' maximum familiarity with them. For this purpose, the creation of legal capacities for candidates to benefit from the debate should be in accordance with the conditions and requirements of the country. Regarding the right to healthy election campaigns, in this article, while answering the question, "How can healthy and favorable election debates be realized?" We will analyze the legal bases of debates and the value and substantive principles that govern favorable debates with a descriptive-analytical method. In general, it seems that there has been no serious attention to solving the issue of debates from the legislative aspect, and so far it has been used as a fast, dynamic and up-to-date method. Therefore, in any case, the basic and correct frameworks of the debate should be mentioned in the laws and regulations, and the role of the supervisory bodies on the meetings and the content of the debates should not be ignored, and surely, they should be actively and effectively monitored in order to provide space for holding healthy and favorable election debates.

Keywords: Elections, Election Campaigns, Debates, Supervision, Presidency

Article Type:

Original Research

Pages: 75-98

Received: 2022 December 05

Revised: 2023 February 25

Accepted: 2023 August 26

 This is an open access article under the CC BY licens.

*Corresponding Author: ghamamy@isu.ac.ir

حق بر تبلیغات انتخاباتی سالم؛ مطالعه موردی: مناظرات انتخابات ریاست جمهوری

علی تقی نژاد^۱، سیدمحمد مهدی غمامی^{۲*}، محمدرضا حاکم زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق عمومی، گروه حقوق، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۲. دانشیار، گروه حقوق عمومی و بین الملل، دانشگاه امام صادق علیه السلام، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه حقوق بین الملل، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

چکیده

یکی از راه‌های شناخت صریح نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری، بهره‌وری قانونی، مشروع و یکسان آنها از تبلیغات انتخاباتی است و حضور مؤثر آنها در مناظرات انتخاباتی می‌تواند از جمله مصادیق بارز آشنایی حداکثری رأی‌دهندگان با آنها تلقی گردد. به همین منظور، ایجاد ظرفیت‌های قانونی بهره‌مند شدن نامزدها از مناظره، باید متناسب با شرایط و اقتضائات کشور باشد. با توجه به حق بر تبلیغات انتخاباتی سالم، در این مقاله ضمن پاسخ به این سؤال که «مناظرات انتخاباتی سالم و مطلوب چگونه محقق می‌شود؟» به تحلیل مبانی حقوقی مناظرات و اصول ارزشی و ماهوی حاکم بر مناظرات مطلوب با روش توصیفی-تحلیلی می‌پردازیم. به‌طور کلی به نظر می‌رسد اهتمام جدی بر حل مسئله‌ی مناظرات از جنبه‌ی تقنینی وجود نداشته و تاکنون از آن به‌عنوان یک شیوه‌ی سریع، پویا و به‌روز استفاده شده است. بنابراین در هر صورت، باید چهارچوب‌های اصولی و صحیح مناظره، در قوانین و مقررات، ذکر گردیده و همچنین نباید نقش نهادهای نظارتی بر جلسات و محتواهای مناظرات نیز نادیده گرفته شود و مسلماً باید به‌صورت فعال و مؤثر، به نظارت پرداخته تا فضا برای برگزاری مناظرات انتخاباتی سالم و مطلوب فراهم شود.

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۷۵-۹۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۴

واژگان کلیدی: انتخابات، تبلیغات انتخاباتی، مناظرات، نظارت، ریاست جمهوری

تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده است.

درآمد

ازجمله کارآمدترین و مؤثرترین نهاد در عرصه‌ی حضور فعال مردمی، پدیده‌ی انتخابات است. انتخابات، همان‌طور که پوشش‌دهنده‌ی اراده و تبلور سیاسی مردم است، می‌تواند نقش بارزی در ملّی‌شمرده شدن قدرت سیاسی، کارآمدی حکومت‌داری در کشور اسلامی، کنترل و حدّ و مرز قائل شدن قدرت سیاسی احزاب و گروه‌های موجود و در نهایت، تضمین‌کننده‌ی واقعی حقوق و آزادی‌های شهروندان، داشته باشد. در منظومه‌ی فکری امام خمینی (ره)، انتخابات و برگزیده شدن طبقه‌ی حاکمیت و مسئولیت، یک امانت الهی دانسته شده است که امانت‌دار باید از شرایط ویژه‌ای چون تعهد و تدبیر برخوردار باشد. یکی از جلوه‌های آشکار نظام دموکراتیک، داشتن نظام انتخابات آزاد و منصفانه است، چراکه مردم از طریق آن می‌توانند نقش تعیین‌کننده و مؤثری در شکل‌گیری ساختارها و نهادهای سیاسی و جهت‌دهی خطّ مشی‌ها و قوانین در جامعه داشته باشند. انتخابات آزاد و منصفانه، حوزه‌ی وسیعی را برای اراده‌ی آزاد مردم در جهت ایجاد و تغییر حکومت ایجاد می‌نماید، اما به تنهایی نمی‌تواند تضمین‌کننده‌ی نظام دموکراتیک باشد و چه بسا حکومت‌هایی که بر اساس انتخابات آزاد بر سرکار می‌آیند، ممکن است ناتوان، فاسد، کوتاه‌بین و غیرمسئول باشند و از منافع خاصی حمایت کنند. بنابراین، زمانی می‌توان ادعا کرد که انتخابات آزاد و منصفانه است که مبتنی بر مشارکت عموم مردم و رقابت‌های سالم نامزدها باشد؛ به‌گونه‌ای که مردم بتوانند طبق اصل (۵۶) قانون اساسی، حقّ حاکمیت و تعیین سرنوشت خود را به واقعیت عملی تبدیل نمایند و نتیجه‌ی انتخابات هم برآیند خواست واقعی مردم، تلقی شده باشد. در اندیشه‌ی سیاسی امام (ره)، رقابت سالم و مسالمت‌آمیز، بستگی به رفتارهای سیاسی افراد، گروه‌ها و احزاب دارد که دارای چهارچوب‌های قانونی مبتنی بر اخلاق دینی و اسلامی، عدم خشونت‌ورزی، حذف رقبا و در نهایت، در جهت حفظ و پایداری منافع عمومی کشور باشد. آنچه که ضامن امنیت حقوقی کشور است،

مشارکت مردم در انتخابات است. توسعه‌ی دموکراسی و مشارکت مردم در انتخابات وقتی فراهم است که شهروندان جامعه در عین اینکه فعالانه در عرصه‌ی انتخابات حضور دارند، به اثرات رأی خود اعتقاد داشته باشند. جدای از مشارکت سیاسی ملت، باید سیاست‌ها، برنامه‌ها و اظهار نظرهای شفاهی هر کدام از نامزدها، در نشست‌های خصوصی یا عمومی و یا از طریق رسانه‌های جمعی و فضای مجازی، مطرح و دیده شود. از مهمترین عواملی که می‌تواند گرایش مردم را به سمت و سوی یکی از نامزدها سوق بدهد، چگونگی بحث و جهت‌دهی او در برخورد با دیگر نامزدهای مطرح‌شده در انتخابات است؛ اینکه چگونه می‌تواند فضای انتخاباتی را به سمت رسیدن به اهداف خویش هدایت کند و همچنین با توجه به سوابق و گفتارهایی درخصوص مباحث مهم حقوقی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و غیره، بتواند جایگاه برتری نسبت به دیگر نامزدها پیدا کند و نتیجه را به نفع خویش تمام کند. در آغاز بحث، سؤالاتی مانند «مناظرات مطلوب در جمهوری اسلامی چیست؟» و «حق انتخاب‌کنندگان بر داشتن مناظرات مطلوب چیست؟» مطرح می‌باشد. با توجه به حق بر تبلیغات انتخاباتی سالم، مناظراتی مورد وثوق و قابل اعتماد نخبگان جامعه خواهد بود که اولاً در چهارچوب قوانین و مقررات موجود، برگزار شده باشد، ثانیاً هدف غایی مناظرات که جذب حداکثری رأی‌دهندگان به شرکت در انتخابات و رأی به نامزد مقبول است، تحقق یابد. به همین منظور، ضروری است ابتدا مبانی حقوقی مناظرات را بررسی و توضیح داده، سپس به اصول ارزشی و ماهوی حاکم بر مناظرات ریاست جمهوری، بپردازیم. اگرچه در برخی از تحقیقات انجام‌شده در مقالات و کتب، به مفهوم «مناظره» از جنبه‌های مختلف تاریخی، فقهی و سیاسی، پرداخته شده است، اما در مقوله‌ی «مناظرات مطلوب» از حیث حقوق عمومی، تاکنون، تبیین حقوقی خاصی مطرح نشده است.

۱- مبانی حقوقی مناظرات

۱-۱- افزایش مشارکت انتخاب‌کنندگان در انتخابات ریاست جمهوری

در حاکمیت دینی، حضور فعالانه‌ی مردم در انتخابات، تزیینی نیست و مردم در چهارچوب احکام اسلام، نقش اساسی داشته و تصمیم‌گیر اصلی هستند (صابریان، ۱۳۸۶: ۱۰۱) و مسئله‌ی آزادی سیاسی نیز با مشارکت فعال شهروندان معنا پیدا می‌کند. (سید باقری، ۱۳۹۷: ۴۲) انتخاب‌کنندگان طبق شرایط قانونی مصرح در ماده (۳۵) قانون انتخابات ریاست جمهوری ایران مصوب ۱۳۶۴/۴/۵ و با رأی مستقیم دگرشده در اصل ۱۱۴ قانون اساسی و همچنین با توجه به حق تعیین سرنوشت، می‌توانند در انتخابات، مشارکت سیاسی- حقوقی داشته و حق رأی خویش را اعمال نمایند. به همین منظور، هر فرد حائز شرایط رأی‌دادن، حق دارد نسبت به نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری، اطلاعات دقیقی کسب نماید تا انتخاب شایسته‌ای داشته باشد؛ ازجمله مطلع شدن از برنامه‌ها و پیشنهاداتشان در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، اجتماعی که از طریق شفاف‌ترین ابزار تبلیغات انتخاباتی مانند جلسات مناظرات، نمایان می‌شود. البته درجه و کیفیت مطلوبیت مناظره بستگی به «مشارکت مؤثر، شفاف و اخلاقی» انتخاب‌کنندگان ریاست جمهوری دارد که ازجمله نکات مهم مردم‌سالاری دینی به‌شمار می‌رود. حق برداشتن مناظرات مطلوب، جزئی از لوازم «حق مشارکت سیاسی شهروندان» در تمشیت امور سیاسی، اجتماعی کشور است که از مفاد اصول (۶) و (۵۶) قانون اساسی، استخراج می‌گردد؛ چراکه مشارکت سیاسی، اولاً حق هر شهروند جامعه بوده، ثانیاً تکلیف شرعی هر مسلمانی است که با توجه به اصل (۸) قانون اساسی، باید جهت نظارت مستمر بر اعمال حاکمان، صورت بگیرد. (همان، ۱۳۸۶: ۷۹-۹۸) طبق بند (۸) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تعیین قواعد و ضوابط رقابت سیاسی سالم به‌منظور افزایش مشارکت و حضور آگاهانه و با نشاط مردم و کمک به انتخاب اصلح» باید به جهت افزایش مشارکت حداکثری مردم، قواعد و ضوابط قانونی و مشخص جهت

برگزاری جلسات مناظره مصوب و تأیید بشود. از جهت حساسیتی که در این مرحله وجود دارد، تشکیل جلسات مناظرات انتخاباتی می‌تواند به‌عنوان یکی از ابزارهای به‌روز و متناسب با شرایط و اقتضای کشور، مشارکت مردم را افزایش بدهد. ضمن اینکه برگزاری ناقص رقابت‌های نامزدها در قالب مناظره توأم با عدم رعایت قوانین و مقررات مرتبط، می‌تواند یکی از عوامل کاهش مشارکت در انتخابات به‌شمار آید.

۱-۲- گزینش‌گری صحیح رأی‌دهندگان

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مشارکت سیاسی مردم در بحث رأی‌دهی، قابل توجه بود. به علاوه‌ی اینکه در ساختار سیاسی و حقوقی کشور، در قالب اصول متعدّد قانون اساسی و قوانین مرتبط با حقوق عمومی، ابزارهای مناسبی جهت تحقق مشارکت سیاسی، با محدودیت‌هایی پذیرفته شده است. (توسلی نائینی و دیگران، ۱۴۰۱: ۲۳۳) مناظره، محل رقابت رجال سیاسی - مذهبی مورد تأیید شورای نگهبان است که نامزدها به تبلیغات انتخاباتی برنامه‌های خود در چهارچوب قوانین و مقررات می‌پردازند. «این رقابت‌ها و مناظرات، که ابتکار مهمی بود؛ ابتکار جالبی بود؛ خیلی صریح بود، خیلی شفاف بود، خیلی جدی بود.»^۱ یکی از فوائد جلسات مناظرات، تسهیل در انتخاب نامزد، شفافیت و صراحت در گفتار نامزدها، ارتقای شناخت و آشنایی بیشتر اقبال‌مختلف مردم با شخصیت و برنامه‌های نامزدها جهت برگزیدن است. این امور جزء ضوابط حاکم بر حکومت اسلامی شناخته می‌شود، چراکه براساس رعایت اصل شفافیت، مردم باید به‌جز اندک مواردی مانند اسرار جنگی، از امور جاری کشور مطلع باشند (ارسطا، ۱۴۰۰: ۲۸۵) تا بتوانند انتخاب بهتری داشته باشند. براساس بند (۱۰) سیاست‌های کلی انتخابات که مقرر داشته «ارتقای شایسته‌گزینی همراه با زمینه‌سازی مناسب در انتخاب داوطلبان تراز شایسته جمهوری اسلامی ایران» و با توجه به گستردگی مفاد مندرج در سیاست‌های

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، مورخ ۱۳۸۸/۳/۲۹.

کلی نظام در حوزه‌ی انتخابات و جایگاه حقوقی آن سیاست‌ها که باید تبلور آن در قوانین، آیین‌نامه‌ها، تصویب‌نامه‌ها و مقررات اجرایی و در عمل دستگاه‌ها مشاهده کرد (حبیب‌نژاد و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۵۱) نظام حقوقی ایران باید با توجه به شرایط و امکانات موجود و ارتقای ابزارهای اطلاع‌رسانی، بستر و زمینه‌ی مناسبی را برای انتخاب اصلح، فراهم سازد.

۳-۱- شناخت حداکثری از سوابق نامزدها و برنامه‌های پیشنهادی آنها

ازجمله مبانی حقوقی، آشنایی حداکثری از نامزدها توسط عموم مردمی است که خواهان انتخاب نامزد اصلح جهت تصدی‌گری ریاست جمهوری، می‌باشند. ذیل تبصره (۳) ماده (۱) «طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران» مصوب ۱۳۹۹/۱۰/۲۱ که هنوز به تأیید نهایی شورای نگهبان نرسیده است، مقرر شده است: «تبصره ۳- داوطلبان ریاست جمهوری موظفند به هنگام ثبت نام، سوابق قابل ارزیابی درخصوص تصدی مسئولیت‌ها و مدیریت‌های محوله را ارائه دهند.» یکی از تکالیف مصرّح داوطلبان در زمان ثبت نام انتخابات، ارائه‌ی سوابق مدیریتی و مسئولیت‌هایی است که در گذشته، برعهده داشته‌اند. البته نامزدها در این مرحله باید سوابق را به وزارت کشور تحویل داده تا مسئولان ذی‌ربط، صحت‌سنجی نموده و طبق آن، مراحل بعدی ثبت نام، انجام شود؛ اما در زمان مناظره، یکی از حقوق ملت برای انتخاب برترین است که آنها از برنامه‌های پیشنهادی نامزدها، آگاهی اجمالی و یا تفصیلی داشته باشند و با علم و آگاهی، از حق رأی خویش، بهره ببرند. بنابراین ضروری است که ارائه‌ی سوابق، در جلسات مناظرات نیز الزام‌آور تلقی شده و انتخاب‌کنندگان نیز با توجه به سوابق و برنامه‌های پیشنهادی نامزدها، در راستای اعمال حق رأی خود، نامزد مورد نظر را انتخاب نمایند.

۲- اصول ارزشی و ماهوی حاکم بر مناظرات انتخابات ریاست جمهوری

مناظرات انتخاباتی نیز مانند دیگر مفاهیم حقوقی از جمله تبلیغات انتخاباتی، جرائم انتخاباتی و نهادهای اجرایی و ناظر بر انتخابات، دارای اصول ارزشی و ماهوی بوده و چنانچه هر یک از جلسات مناظره، منطبق با اصول ذکرشده در ذیل، برگزار گردد، جلوه‌ی صحیح مردم‌سالاری دینی، مشارکت حداکثری رأی‌دهندگان و تسهیل در انتخاب شایسته را به همراه خواهد داشت. در اینجا به مهم‌ترین اصول اشاره خواهد شد:

۲-۱- اصل التزام عملی نامزدها به قانون اساسی و قوانین عادی

بنا به اقتضای نظام حقوقی کشور، نامزدهای شرکت‌کننده در انتخابات باید به اصول قانون اساسی ملتزم بوده و نسبت به قوانین عادی، مخصوصاً سازوکارهای موجود درباره‌ی برگزاری انتخابات پای‌بند باشند. بدیهی است نامزدی که در گذشته، ضدّ جمهوریت و اسلامیت نظام، اقداماتی را انجام داده است، تأیید صلاحیت وی جهت تصدی مسئولیت ریاست جمهوری، ناممکن خواهد بود و از اساس، ثبت نام وی به‌عنوان انتخاب‌شونده، نادرست تلقی می‌شود. همان‌طور که در بند (۴) ماده (۲۸) قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، به «ابرازوفاداری به قانون اساسی و اصل مترقی ولایت مطلقه فقیه» اشاره شده، چنین شرطی نیز در جزء (۲) بند (ب) ماده (۲) طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۹/۱۰/۲۱ مجلس شورای اسلامی مبنی بر «تعهد و التزام عملی به نظام جمهوری اسلامی ایران، انقلاب اسلامی و قانون اساسی» ذکر شده است که هنوز به تأیید شورای نگهبان نرسیده است. بنابراین با توجه به مفاد کلی قانون اساسی و روح حاکم بر قوانین عادی، نامزدها باید التزام عملی به قانون اساسی داشته باشند. البته این نکته، قابل تأمل است که تأیید صلاحیت نامزدها و شرکت در مناظرات انتخاباتی، به‌نوعی قرینه‌ای مبنی بر ملتزم عملی نامزدها محسوب خواهد شد.

۲-۲- اصل حاکمیت قانون (قانون‌گرایی) در برگزاری مناظرات

حاکمیت یک مفهوم انتزاعی می‌باشد که به صلاحیت تام و مستقل یک قدرت در اعمال یک حکم دلالت می‌کند (آجرلو، ۱۳۹۵: ۲۷) و منظور از حاکمیت قانون این است که همه‌ی اعمال حکومت باید مبنایی در قانون داشته باشند و به وسیله‌ی آن، تجویز شده باشد. (آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، نیکونهاد، ۱۳۹۷: ۴۱۴) قانون‌گرایی، اصل عام و فراگیری است که نبود آن، رقابت سیاسی را دچار تشمت نموده، در نتیجه آثار منفی و غیر مفید برای جامعه به ارمغان می‌آورد. جلوگیری از رفتارهای قانون‌گریز، گام مؤثری در افزایش ضریب امنیتی جامعه از محل رقابت سیاسی است که از سوی گروه‌ها و احزاب مختلف مورد تأکید قرار گرفته است. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۴۶) رعایت قوانین، ضامن کنترل و تنظیم رفتارهای فردی و اجتماعی است. (نحوی، ۱۳۹۴: ۵۹) «بنده به خیلی از این قوانینی که در مجلس تنظیم می‌شود، اعتقادی ندارم و آنها را قبول ندارم، ولی وقتی قانون شد، بنده هم به صورت یک قانون عمل می‌کنم و مخالفت نمی‌کنم.»^۱ بنابراین یک پایه‌ی مناظرات مطلوب، ابتنای آن بر چهارچوب قانون و مقررات است که تخطی از آن جایز نیست. تاکنون تقنین جدی و قابل توجهی در این مسئله صورت نگرفته و به نظر می‌رسد لازم و ضروری است با توجه به بند (۸) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تعیین قواعد و ضوابط رقابت سیاسی سالم به منظور افزایش مشارکت و حضور آگاهانه و با نشاط مردم و کمک به انتخاب اصلح» اقدام به قانون‌گذاری به‌روز و جامع بشود.

۲-۳- رعایت اصول اخلاقی در جلسات مناظره

رعایت اخلاق که از سنن پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) شمرده شده و یکی از ضروریات و اصول اسلامی است، صرفاً در مباحث فردی، مطرح نیست؛ بلکه در مسائل اجتماعی نیز جزء اولویات‌های رفتاری ما محسوب می‌گردد. از جمله مقتضیات

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانشجویان قزوین، مورخ ۱۳۸۲/۹/۲۶.

جامعه‌ی اسلامی ایران، التزام به ارزش‌های اسلامی‌ای است که هر فرد مسلمان، مکلف است به حسب مسلمانی، نسبت به آنها پایبند باشد (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۵۱) و چنانچه عنصر اخلاق نقض گردد، موجب تضییع «امنیت روانی» به‌عنوان یک حق عمومی خواهد شد. در انتخابات ریاست جمهوری و کنگره‌ی آمریکا، تقریباً هیچ خط قرمزی وجود ندارد و نامزدها و احزاب، علیه یکدیگر اقدام می‌کنند؛ مثل حمله به سوابق کاری، مناسبات خانوادگی و شغلی دیگر نامزدها که بدون هیچ محدودیتی، مجاز است. (درستی، ۱۳۹۳: ۱۰۳) یکی از لوازم ایجاد فضای رقابتی سالم و مشارکت سیاسی و حقوقی رأی‌دهندگان، رعایت اصول اخلاقی نامزدها در مناظرات است و مواردی مانند منع از هرگونه تخریب، تهدید، تطمیع و فریب در بند (۵) سیاست‌های کلی انتخابات، عدم مطالب توهین‌آمیز و یا هتک حرمت سایر نامزدها به تصریح ماده (۶۴) قانون انتخابات ریاست جمهوری، عدم تجاوز از استفاده‌ی یکسان و برابر از صداوسیما و هتک حیثیت نامزدها تصریح شده در مواد (۶۵) و (۷۱) قانون مذکور، همگی جدای از جنبه‌ی حقوقی داشتن، واجد رعایت حق الناس بوده که داوطلبان باید در همه‌ی مناظرات، خود را ملزم به رعایت آنها نمایند.

۲-۴- اصل بهره‌مندی نامزدها از برابری فرصت‌های تبلیغاتی

رقابت سیاسی، به مثابه‌ی یک بازی در عرصه‌ی سیاست، تابع ضوابط و قواعدی است که سلامت آن درگرو التزام کلیه‌ی افراد به آن ضوابط خواهد بود. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۴۷) هر یک از نامزدها با برخورداری از حقوق برابر، باید در چهارچوب زمانی تعیین شده توسط مجری انتخابات، به رقابت انتخاباتی بپردازند. اصل برابری به‌عنوان اصل اساسی در حقوق عمومی و در جهت بهره‌مندی از خدمات عمومی فراهم شده برای افراد جامعه، تنظیم شده است (مرادی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱) این اصل، مانند سایر اصول حقوقی نیست، جنبه‌های دیگر این اصل در تلقی حقوقی از آن، نمود پیدا کرده است؛ بدین معنا که شهروندان فارغ از ویژگی‌های فردی مانند نژاد، جنسیت، مذهب یا طبقه‌ی اجتماعی،

تحت سیطره‌ی نظام حقوقی واحدی قرار بگیرند. (ویژه، ۱۳۸۳: ۲۱۷) اقتضای اصل، برخورداری همه‌ی افراد از حقوق و تکالیف مساوی در شرایط و موقعیت‌های یکسان است. قانون‌گذار اساسی به صراحت، اصل برابری در حقوق انتخاباتی را مورد شناسایی قرار نداده، اما می‌توان از اصل (۱۹) و بندهای (۹) و (۱۴) اصل سوم قانون اساسی، لزوم رعایت اصل برابری در حقوق انتخاباتی را استنباط نمود. (تقی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۲: ۲۷) ازجمله مزایای مهم مناظره‌ها، ایجاد فرصت برابر برای هر کدام از نامزدها است تا به ارائه‌ی دیدگاه‌ها و نظریات‌شان در عمومی‌ترین رسانه‌ی کشور بپردازند. (فرحیان و دیگران، ۱۳۹۴: ۵۵) قانون زمان برابر^۱ وسیله‌ای معقول جهت جلوگیری از استفاده از قدرت رسانه‌ای برای تبلیغ یک نامزد خاص تلقی می‌شود که محور آن، ایجاد حق آزادی بیان نامزدها است. (McCraw, ۲۰۲۰: ۱) عدالت در برخورداری از اختصاص زمان مساوی و برابر جهت تبلیغات انتخاباتی، ایجاب می‌کند نظام حقوقی برای هر کدام از نامزدهای مورد تأیید شورای نگهبان، «حق بر تبلیغ» قائل بشود. بنابراین قانون‌گذار در ماده (۶۲) اصلاحی ۱۳۹۱/۱۰/۲۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری به «تضمین برخورداری یکسان نامزدهای ریاست جمهوری از امکانات دولتی» تأکید کرده و براساس ماده (۶۵) همان قانون، «نامزدهای ریاست جمهوری که صلاحیت آنان توسط شورای نگهبان تأیید و اسامی آنها از طرف وزارت کشور اعلام می‌گردد، هر یک حق دارند به‌طور مساوی از صداوسیما جمهوری اسلامی ایران برای معرفی و ارائه برنامه‌های خود استفاده نمایند.» همچنین با توجه به بند (۳) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «بهره‌مندی داوطلبان در تبلیغات انتخاباتی با تقسیم برابر متناسب با امکانات در هر انتخابات حسب مورد از صداوسیما و فضای مجازی و دیگر رسانه‌ها و امکانات دولتی و عمومی کشور» و با ملاحظه‌ی علم و فناوری پیشرفته‌ی امروزی و اقتضای دسترسی عموم مردم به فضای مجازی، به درستی از تقسیم برابر متناسب با امکانات، به مواردی مانند «دسترسی به فضای مجازی» نیز

---

1. Equal Time Rule.

تصریح و تأکید شده است و قانون‌گذار باید چهارچوب دقیق و مشخصی برای بهره‌مندی نامزدها از تبلیغات در فضای مجازی را تعیین و ارزیابی نموده و قوه‌ی قضائیه نیز در رسیدگی به جرائم انتخاباتی در این زمینه، نظارت جدی و اثرگذار داشته باشد.

۲-۵- اصل شفافیت در برنامه‌های نامزدها

مناظره‌های تلویزیونی که در قالب مناظرات انتخاباتی مشهور است، بخش جدایی‌ناپذیر مبارزات انتخاباتی تلقی می‌شود. (Goldberg, ۲۰۲۲: ۱) اصولاً فلسفه‌ی برگزاری مناظرات انتخاباتی این است که در میان نکات و نقد دیدگاه‌ها، نقاط قوت و ضعف هر دیدگاه، برای مخاطب و داور مناظره، مشخص می‌شود و روش مؤثر برای طرح دیدگاه‌ها و برنامه‌هایی است که به آینده مرتبط خواهد شد. به همین دلیل، هنگام کارزارهای انتخاباتی، از قابلیت آگاهی‌بخشی بالایی برخوردار است؛ چراکه مابین تصمیم‌های کلان و برنامه‌های آنها می‌توان خاستگاه فکری نامزدها را بهتر شناخت. (علی‌محمدی، ۱۳۹۲: ۸۳) یکی از ضروریات شفاف‌سازی نامزدها جهت کسب رأی اکثریت مطلق، عدم ابهام در طرح‌ها و برنامه‌های پیشنهادی آنهاست. مناظره، بستری منحصر به فرد را برای نامزدها فراهم می‌کند تا طیف وسیعی از اطلاعات، آمارها و پیشنهادهای اصلاحی یا تکمیلی خود را به انتخاب‌کنندگان منتقل نمایند. اولاً حق هر کدام از شهروندان است که به داده‌های مطرح‌شده توسط نامزدها، دسترسی داشته باشند و از فرآیندهای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری مرتبط و شناخت مکانیزم‌های اتخاذ تصمیم توسط مسئولان حکومتی نیز کسب اطلاع نمایند. (ساریخانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۳) ثانیاً شفافیت باید تابع قواعد باشد؛ چون یکی از اصول «حکمرانی خوب»^۱ است که به‌عنوان یک بخش ضروری در تبلیغات انتخاباتی به‌شمار می‌رود و در اینجا برای تقویت ضریب امنیتی جامعه، تبیین و شفاف‌سازی اصول و مبانی عملکردها، کاملاً ضروری است. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۵۱) ثالثاً

1. Good governance.

کارکرد عمومی شفافیت، شرطی لازم برای پیشگیری مؤثر از فساد در نظر گرفته می‌شود. (مصطفی زاده، ۱۳۹۷: ۸۷) رابعاً دسترسی رأی دهندگان به اطلاعات، از طریق مناظره بین نامزدها، می‌تواند به‌طور قابل توجهی دانش آنها را بهبود بخشیده و موجب افزایش مشارکت سیاسی و حقوقی انتخاب‌کنندگان گردد. بنابراین، شفاف بودن برنامه‌ها و صراحت در استدلال و بیان متقن، از مهمترین عملکردهای هریک از نامزدها است؛ چراکه علاوه بر آگاهی بخشی، طبق مطالبی که از سوی آنها مطرح می‌شود، مردم باید با توجه به حق برگزینش، رأی بدهند.

۲-۶- اصل نظارت بر جلسات و محتوای مناظرات

از نقش نهادهای نظارتی بر برگزاری جلسات و محتوای مناظرات، نباید غافل بود. به دلیل عدم نظارت مؤثر و فعال نسبت به وضعیت فعلی، مسیرگزینش‌گری صحیح رأی دهندگان، به انحراف کشیده خواهد شد و در نتیجه، انتخاب اصلح نیز به راحتی میسر نمی‌شود. به همین منظور، ضمن تعیین تکلیف نهاد ناظر و قطعی، قانون‌گذار باید وظایفی را جهت رصد و پایش برنامه‌ها در نظر بگیرد تا در صورت تخطی هر کدام از نامزدها، از ضمانت اجرای کافی برخوردار باشد. نظارت از دیدگاه حقوقی به معنای انطباق با قانون در جهت جلوگیری از انحراف در اجرای مقررات و قوانین است. (نوروزی، ۱۳۹۳: ۹) اصل نظارت در امور عمومی، از دیدگاه اسلام، ضابطه‌ای است که حکومت باید رعایت کند و هر فرد غیر معصوم به علت احتمال لغزش و شخص معصوم نیز به علت استمرار مقبولیت حکومت نزد مردم، باید مشمول نظارت باشد. (ارسطا، ۱۴۰۰: ۳۰۰) نظارت در فقه و قوانین اسلامی، دارای مبنای تحقق توحید و اجرای شریعت، حفظ جان و مال مردم از تعرض، حفظ مصالح عمومی و غیره است و به مبنای حقوقی آن، از جمله عدم عصمت و احتمال بروز خطا، اصلاح‌گری و فسادستیزی، افزایش مشارکت سیاسی شهروندان و مهار و کنترل قدرت سیاسی، می‌توان اشاره کرد. (آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، حضوری، ۱۳۹۷:

۱۱۵۰) یکی از اصول حقوقی، نظارت مؤثر، مستمر و دقیق بر جلسات مناظرات است که در ذیل، به ۴ نظارت اشاره می‌شود:

الف- نظارت مستقیم: مناظرات مستقیماً توسط شورای نگهبان صورت بگیرد؛ چراکه اولاً نهاد مزبور، صلاحیت نامزدها را تأیید کرده و ثانیاً براساس اصل (۹۹) قانون اساسی و تفسیر ذیل آن، لزوم استصوابی بودن نظارت شورا بر انتخابات ریاست جمهوری محرز گردیده و بدیهی است در چنین شرایطی، شورای نگهبان اولی از مابقی نهادها باشد. به عنوان مثال، چنانچه در مرحله‌ی مناظره، مدارکی دال بر عدم صلاحیت یک یا چند نامزد به دست آمد، شورا براساس ماده (۵۸) قانون انتخابات ریاست جمهوری، پس از بررسی و اعلام عدم صلاحیت، مراتب را به وسیله وزارت کشور به اطلاع عموم می‌رسد. پیشنهاد می‌شود در این مورد مهم، دستورالعملی توسط خود شورا، تدوین و تأیید بشود. همچنین طبق ماده (۸) قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۴/۴، «چنانچه شورای نگهبان در کیفیت انجام مقدمات انتخابات از قبیل تعیین هیئت اجرایی، نحوه تبلیغات و مانند آن، تخلفاتی مشاهده کند که به صحت انتخابات خدشه وارد سازد، انتخابات را متوقف و مراتب را به وزارت کشور اعلام می‌دارد.» مصداق «نحوه تبلیغات و مانند آن» مناظره است که ممکن است از سوی هر یک از نامزدها، تخلفی انجام بشود که صحت انتخابات را زیر سؤال ببرد. ورود شورا در این مرحله، از جهت عدم تضييع حقوق مردم در انتخاب نامزد اصلح، ضروری به نظر می‌رسد.

ب- نظارت غیر مستقیم: طبق بند (۱-۱۱) سیاست‌های کلی انتخابات، شورا باید سازوکارهای شفاف، زمان بندی شده و اطمینان بخش، در تمام مراحل را تعیین کند. به همین منظور نهاد مذکور باید از طریق نماینده‌ای فعال در کمیسیون بررسی تبلیغات، نسبت به مناظرات، نظارت جدی و اثرگذار داشته باشد. شورا می‌تواند از ظرفیت تبصره‌ی ماده (۶۳) قانون انتخابات ریاست جمهوری مبنی بر اینکه «شورای نگهبان می‌تواند يك

نفر از میان اعضای خود یا از خارج را به منظور نظارت بر کار کمیسیون مزبور تعیین نماید»، به نحو مطلوب و شایسته‌ای استفاده کند. تاکنون آمار و اطلاعات دقیقی در این نحوه‌ی نظارت شورا یافت نشده است. البته ذیل تبصره‌ی ماده (۱۳۶) «لایحه جامع انتخابات» که هنوز به تصویب نهایی نرسیده، صرفاً به «پخش زنده و مستقیم» برنامه‌ی مناظره اشاره شده که با نظارت «کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات» صورت می‌گیرد و باید ضمن عدم ناهماهنگی بین کارگروه مرکزی با کمیسیون بررسی تبلیغات انتخابات، یک نماینده‌ی فعال از سوی شورای نگهبان عضو کارگروه مرکزی قرار بگیرد تا نظارت غیر مستقیم شورا بر مناظرات تثبیت بشود.

پ- نظارت احزاب و گروه‌های سیاسی: حزب، مجموعه‌ای از اعضای جامعه است که بر اساس اساسنامه و مرامنامه‌ی خود، جمع می‌شوند و از طریق جلب مشارکت عمومی، به دنبال رسیدن به قدرت یا حفظ قدرت سیاسی هستند. (فتاحی، ۱۳۹۲: ۴) در یکی از مدل‌های قانون‌گذاری حزبی، یعنی الزام و تجویز، طراحی انتخابات به‌گونه‌ای است که تنها از مسیر احزاب می‌گذرد؛ مانند انتخابات ریاست جمهوری آمریکا که برنده شدن نامزدهای غیرحزبی، تقریباً هیچ است. (اعمایی و دیگران، ۱۳۹۸: ۲۱) بر اساس بند (۹) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تعیین چارچوب‌ها و قواعد لازم برای فعالیت قانونمند و مسئولانه احزاب و تشکل‌های سیاسی و اشخاص حقیقی در عرصه انتخابات مبتنی بر اصول و مبانی نظام جمهوری اسلامی ایران؛ به نحوی که رقابت‌های انتخاباتی منجر به افزایش مشارکت آگاهانه، اعتماد، ثبات و اقتدار نظام شود»، لازمه‌ی تحقق این بند، اولاً بر اساس قانون اساسی و قوانین عادی، وجود احزاب پذیرفته شده (همان، ۱۳۹۸: ۳۰) منوط به اجرایی شدن دقیق «قانون نحوه فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی» در کشور است. ثانیاً احزاب و یا گروه‌های سیاسی، قدرت انتخاب شخص به نهادهای اجرایی و نظارتی و به عهده گرفتن مسئولیت‌های پس از انتخاب نامزد مورد نظرشان را داشته باشند. به عبارتی، با ملاحظه و حاکمیت بند (۵) جزء «ب» قسمت (۹) ماده (۱۳۴)

لایحه‌ی جامع انتخابات، استفاده از ظرفیت کنترل احزاب بر نامزدهای خود، باید مورد توجه ناظران و مجریان انتخابات ریاست جمهوری قرار بگیرد.

ت- وجود هیئت ناظران مردمی و بی‌طرف: تا سال ۱۹۸۸م، قواعد حاکم بر برگزاری مناظره‌های انتخابات ریاست جمهوری آمریکا توسط اتحادیه‌ی زنان رأی‌دهنده (LWV)^۱ تعیین می‌شد؛ سازمانی که قبلاً نقش بزرگی در شکل دادن به مناظره‌های ریاست جمهوری داشت، (Clark, ۲۰۰۰: ۱) اما در همان سال ۱۹۸۸م، بیانیه‌ای در جهت اعتراض به تلاش دو حزب معروف آمریکا برای تأثیرگذاری بر این قواعد صادر کرد و از ادامه‌ی فعالیت در این زمینه منصرف شد. پس از آن، دو حزب آمریکا با ایجاد «کمسیون مناظره‌های انتخاباتی ریاست جمهوری»^۲، برگزاری مناظره‌ها را به عهده گرفتند که ریاست این کمیته، به صورت چرخشی، توسط رؤسای کمیته‌های سیاسی دو حزب، اداره می‌شد و در نهایت، مورد اعتراض مخالفانی قرار گرفت که معتقد بودند نمایندگان سایر احزاب هم باید در نحوه‌ی برگزاری مناظره‌ها شرکت داشته باشند و تنها به حضور اعضای دو حزب اصلی - که نماینده‌ی ۱۵ درصد جامعه‌ی آمریکایی هستند - اکتفا نشود. در نتیجه‌ی این اعتراضات، در سال ۲۰۰۴ م، کمسیون مردمی مناظره‌های انتخاباتی تشکیل شد تا برنامه‌ریزی مناظره‌ها را در اختیار بگیرد. یکی از اصلی‌ترین هدف کمسیون، صرفاً ایجاد فضای رقابت بین نامزدها است. (Hamilton, ۲۰۱۵: ۲) البته در مقاله‌ی «چرا نامزدهای ریاست جمهوری، مناظره می‌کنند؟» به یک نکته‌ی مهم حقوقی اشاره شده است که نامزدهای انتخاباتی، از لحاظ قانونی، هیچ‌گونه الزامی جهت حضور در جلسات مناظرات ندارند (Fahrenkopf, ۲۰۱۵: ۱) و در صورت غیبت، فقط فرصت قانونی و مجاز تبلیغات انتخاباتی خود را از دست خواهند داد. کمسیون، برای هر کدام از جلسات مناظره، ناظر انتخاب می‌کند؛ به طوری که در جریان انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۲۰ م، فردی

1. League of Women Voters of Mississippi.

2. Commission on Presidential Debates (CPD).

به نام کریس والاس از شبکه‌ی تلویزیونی فاکس نیوز، به‌عنوان ناظر در اولین مناظره برگزیده شد. (Jones, ۲۰۲۰: ۱) به نظر می‌رسد با توجه به اقتضائات و شرایط موجود در ایران اسلامی، می‌توان با تشکیل هیئت ناظر مردمی و بی‌طرف و با اعطای اختیارات در چهارچوب قانون، نسبت به مناظرات و محتوای آنها نظارت نمود و شیوه‌ی بدیع نظارت بر مناظرات را در قانون‌گذاری، تأسیس کرد.

۲-۷- اصل انتقاد و اعتراض نامزدها

با توجه به بند (۷) از اصل سوم قانون اساسی مبنی بر «تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون»، اصل (۲۷) قانون اساسی مبنی بر «تشکیل تجمعات و راهپیمایی‌ها» و همچنین اصل (۸) قانون اساسی تحت عنوان فریضه‌ی «امر به معروف و نهی از منکر»، قانون‌گذار اساسی، حق اعتراض و انتقاد فردی و جمعی را به رسمیت شناخته است. اعتراض و انتقاد هر یک از افراد جامعه نسبت به وضعیت حکمرانی در کشور، جزء یکی از حقوق شهروندان و تکالیف آنها در جامعه‌ی دینی محسوب می‌شود. (ساوجی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۵۱) به علاوه‌ی اینکه، حق اعتراض و انتقاد، یکی از حق‌های بشری نیز محسوب می‌شود؛ همان‌طور که مفاد آن در ماده (۱۹) اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب سال ۱۹۴۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، مبنی بر اینکه «هر کس آزاد است هر عقیده‌ای را بپذیرد و آن را به زبان بیاورد و این حق، شامل پذیرفتن هرگونه رأی بدون مداخله اشخاص می‌باشد و می‌تواند به هر وسیله‌ای که بخواهد، بدون هیچ قید و محدودیت به حدود جغرافیایی، اخبار و افکار را تحقیق نماید و دریافت کند و انتشار دهد» بیان شده است. هر شخصی که در جامعه‌ی اسلامی حضور دارد، از حق آزادی بیان و اظهار نظر نسبت به مسئولین و عملکرد آنها در جهت اصلاح برنامه‌ها یا ساختار سیاسی، برخوردار است؛ منتها باید با رعایت موازین اسلامی و قانون، حق خود را اعمال نماید. (همان، ۱۳۹۴: ۱۵۸) در مناظرات نیز حق هر یک از نامزدها است تا بتوانند در فرصت

قانونی و پیش‌بینی شده، با انتقاد یا اعتراض به برنامه‌های دیگر نامزدها، نسبت به بهبود کیفیت و نحوه تبلیغات انتخاباتی، مشارکت فعال داشته باشند.

۲-۸- اصل فرصت‌دهی به اشخاص جهت احقاق حق

آزادی بدون حق آزادی بیان، مفهوم ندارد و آزادی سیاسی، وقتی معنا پیدا می‌کند که پس از اندیشه، بتوان آن را بیان کرد. در برخی از آیات قرآن که بر شنیدن گفتار دیگران، پیروی از سخن احسن، انتخاب اصلح و فریضه‌ی «امر به معروف و نهی از منکر» تأکید شده، به اصل آزادی بیان اشاره می‌کند. (سید باقری، ۱۳۹۷: ۷) همان اصلی که جزء یکی از حق‌های بشری است و از اصول پذیرفته‌شده‌ی جلسات مناظره می‌باشد و باید حد و مرز آن برای داوطلبان، تعیین گردد. ممکن است ذیل رقابت‌های انتخاباتی، برخی از مسائل غیر مرتبط با موضوع مناظره، از سوی نامزد یا نامزدها مطرح شود که منجر به تضییع حقوق دیگر نامزدها گردد. به همین منظور، قانون‌گذار در ماده (۷۱) قانون انتخابات ریاست جمهوری، به داوطلبان ریاست جمهوری اجازه نداده است که تحت هیچ شرایطی، مرتکب هتک حرمت و حیثیت نامزدهای مورد تأیید شورا شوند. چنانچه در حین مناظره، هتک حرمت یا توهین به نامزد یا نامزدها و فرد یا افرادی غیر از نامزدها صورت بگیرد، طبق ماده (۶۴) قانون مذکور، فرصت احقاق حق به دیگری داده می‌شود و متخلف طبق مقررات، مجازات خواهد شد. البته مطابق با ماده (۶۹۷) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱، هرکسی با نطق در مجامع، به کسی، امری را صریحاً نسبت دهد که مطابق قانون، آن امر، جرم محسوب بشود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت کند، به غیر از موارد موجب حد، به جزای نقدی درجه‌ی شش، محکوم خواهد شد. این نوع از مجازات، می‌تواند نسبت به داوطلب یا داوطلبانی که در حین مناظره، به دیگران افترا می‌زنند، شمولیت پیدا کند.

برآمد

۱. مسلماً نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری در چهارچوب قانون و طبق بند (۳) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تقسیم برابر متناسب با امکانات» و همچنین با در نظر گرفتن آزادی بیان، از «حق بر تبلیغات انتخاباتی» در زمان قانونی و تعیین شده بهره‌مند خواهند بود. برخورداری از «مناظرات مطلوب»، یکی از حقوق انتخاب‌کنندگان است که در راستای حق بر تبلیغات انتخاباتی سالم، جزء بخش اساسی و زمینه‌ساز انتخاب نامزد اصلح به شمار آید.

۲. از جمله مبانی حقوقی مناظرات، افزایش مشارکت انتخاب‌کنندگان در انتخابات، شناخت حداکثری افراد حائز شرایط رأی‌دادن از نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری و گزینش‌گری صحیح رأی‌دهندگان می‌باشد که ضروری است قانون‌گذار با توجه به بند (۸) سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تعیین قواعد و ضوابط رقابت سیاسی سالم به منظور افزایش مشارکت و حضور آگاهانه و با نشاط مردم و کمک به انتخاب اصلح»، قواعد و ضوابطی را تدوین و تصویب نموده و سازوکارهای ویژه‌ای متناسب با اوضاع و شرایط زمانی کشور در نظر بگیرد و پیشنهاد می‌شود با تعریف مناظره از منظر حقوقی مبنی بر اینکه «یکی از اشکال مؤثر تبلیغات انتخاباتی است که نامزدها براساس ماده (۶۵) قانون انتخابات ریاست جمهوری ایران مصوب ۱۳۶۴/۴/۵ و بند (۳) سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۷/۲۴ مقام معظم رهبری، با استفاده از امکانات دولتی و شرایط برابر و با توجه به اصل آزادی بیان و اندیشه، به بیان طرح برنامه‌ها و دیدگاه‌های خود راجع به مسائل ملی و بین‌المللی و نقد سازنده نسبت به نظرات دیگر نامزدها، به رقابت سالم با یکدیگر می‌پردازند»، به اصلاح قسمتی از لایحه‌ی جامع انتخابات بپردازند؛ چراکه ذیل تبصره‌ی ماده (۱۳۶) «لایحه‌ی جامع انتخابات» که در جلسه ۱۳۹۷/۱۱/۳ هیئت وزیران به تصویب رسید، صرفاً به «پخش زنده و مستقیم» برنامه‌ی مناظره اشاره شده که با نظارت «کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات» انجام می‌شود.

۳. علاوه بر درج اصول ارزشی و ماهوی حاکم بر مناظرات، ازجمله اصل حاکمیت قانون، شفافیت، نظارت، فرصت دفاع به اشخاص ثالث و غیره در مرحله‌ی قانون‌گذاری، لازم است بند قانونی «تعیین ضمانت اجرای کافی و مجازات مشخص برای ناقضان قوانین و مقررات مناظرات انتخاباتی» که جزء خلأهای تقنینی به‌شمار می‌رود، در قوانین انتخاباتی معتبر، الحاق و اضافه‌گردد تا نظارت قضایی مؤثری بر مناظرات صورت بگیرد.

۴. با توجه به اینکه در انتخابات‌های اخیر، شاهد اثرگذاری اساسی جلسات و محتواهای مطرح‌شده در مناظرات انتخاباتی بر رأی‌دهی افراد بودیم، به نظر می‌رسد که باید نقش نهادهای نظارتی بر برگزاری جلسات و محتوای مناظرات، برجسته‌تر بشود. نبود نظارت مؤثر و فعال، گزینش‌گری صحیح رأی‌دهندگان را به انحراف می‌کشد و متقابلاً انتخاب اصلح نیز به‌طور شایسته‌ای میسر نمی‌گردد. به همین منظور، قانون‌گذار ضمن تعیین تکلیف نهاد ناظر، بایستی وظایفی را جهت الزام به رصد و پایش برنامه‌های نامزدها توسط نهاد مربوط، به تصویب برساند.

منابع

الف: فارسی

قرآن کریم

ارسطا، محمدجواد (۱۴۰۰)، *نگاهی به حقوق عمومی در اسلام*. قم: انتشارات مکث اندیشه.

اعمایی، حسن و رضایی، مصطفی (۱۳۹۸)، *امتناع حکمرانی حزبی؛ آسیب‌شناسی رابطه نظام حزبی و نظام انتخاباتی در جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۱، شماره ۱، صص. ۱۱-۳۳. افتخاری، اصغر (۱۳۸۱)، *درآمدی بر خطوط قرمز در رقابت‌های سیاسی*. تهران: فرهنگ‌گفتمان.

آجرلو، اسماعیل (۱۳۹۵)، *حقوق اساسی کشورهای اسلامی*. تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان.

بهشتی، سیدمحمد (۱۳۸۱)، *آزادی، هرج و مرج، زورمداری*. تهران: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های شهید آیت‌الله دکتر بهشتی، نشر بقعه.

تقی‌زاده، جواد و کریم‌زاده شریف‌آباد، طیبه (۱۳۹۲)، *اصل برابری و نظارت قانونی بر اجرای انتخابات نهادهای سیاسی*، مجله مطالعات حقوقی شیراز، دوره پنجم، شماره اول، صص. ۲۵-۴۸.

توسلی نائینی، منوچهر، خورشیدی آباد شاپوری، حسن و احمدی، سیدمحمد صادق (۱۴۰۱)، *جایگاه مشارکت سیاسی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، دوره ۳، شماره ۴، صص ۲۳۳-۲۵۲.

حبیب‌نژاد، سیداحمد، اسماعیلی، محسن و زارع شحنه، علیرضا (۱۳۹۹)، *تعیین سقف بر هزینه‌های تبلیغات انتخاباتی (مبانی و چالش‌ها)*، فصلنامه مطالعات

حقوق عمومی، صص ۱-۲۱.

حضور، مصطفی و نیکونهاد، حامد (۱۳۹۷)، *آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی*، جلدی، جمعی از نویسندگان، تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان. درستی، هاجر (۱۳۹۳)، *آسیب‌شناسی تبلیغات انتخاباتی مجلس شورای اسلامی در پرتو اصول حقوقی حاکم بر تبلیغات*، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۱، شماره ۸۰، صص ۸۹-۱۱۲.

ساریخانی، عادل و اکرمی، روح‌الله (۱۳۹۲)، *کارکردهای پیشگیرانه شفافیت در سیاست جنایی*، فصلنامه حقوقی دادگستری، شماره ۸۲، صص ۹۱-۱۱۶. سید باقری، سید کاظم (۱۳۹۷)، *حق مشارکت شهروندان و آزادی سیاسی با تأکید بر قرآن کریم*، پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال ۶، شماره ۱۴، صص ۴۱-۶۵.

سید باقری، سید کاظم (۱۳۹۷)، *حق آزادی بیان از منظر قرآن کریم*، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۲۱، شماره ۸۱، صص ۷-۳۲. صابریان، علیرضا (۱۳۸۶)، *مشارکت سیاسی در نظام اسلامی؛ حق یا تکلیف؟*، فصلنامه دین و سیاست، شماره ۱۳-۱۴، صص ۷۹-۱۰۳.

علی‌محمدی، محبوبه (۱۳۹۲)، *آموزه‌های اسلامی مناظره و چگونگی کاربرد آن در مناظره‌های انتخاباتی*. تهران: انتشارات و اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش و سنجش افکار صداوسیما.

فتاحی، علی (۱۳۹۲)، *بررسی مفهوم حزب*. تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، گزارش پژوهشی.

فرجیان، محمدمهدی، شریفی، سیدمهدی، دیانی، میکائیل و سلمانی‌زاده، شمس (۱۳۹۴)، *تأثیر مناظره‌های تلویزیونی به‌عنوان یک روش تبلیغاتی بر شکل‌دهی نظر رأی‌دهندگان در انتخابات ریاست جمهوری سال ۹۲*، فصلنامه

پژوهش‌های ارتباطی، سال ۲۲، شماره ۳، صص. ۵۳-۶۷.

مرادی، نیکزاد و گرجی، علی اکبر (۱۳۹۶)، *اصل برابری در استفاده از خدمات عمومی: مطالعه در حقوق ایران با نگاهی به آراء دادگاه اروپایی حقوق بشر*، تحقیقات حقوقی، صص. ۱-۱۵.

مصطفی زاده، فهیم (۱۳۹۷)، *رویکرد نظام‌های انتخاباتی به تعیین حدود، نوع و منابع هزینه‌های انتخاباتی با تأکید بر سیاست‌های کلی انتخابات*، اندیشه‌های حقوق عمومی، سال هفتم، شماره دوم، صص. ۸۱-۹۸.

نحوی، سید سیف‌الله (۱۳۹۴)، *احکام انتخابات*. قم: نشر بهار دل‌ها.
ویژه، محمدرضا (۱۳۸۳)، *مفهوم اصل برابری در حقوق عمومی نوین*، نشریه حقوق اساسی، سال دوم، شماره دوم، صص. ۲۱۳-۲۵۲.

قوانین و اسناد حقوقی

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۷/۲۴ مقام معظم رهبری

قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب

۱۳۶۴/۴/۴ مجلس شورای اسلامی

قانون انتخابات ریاست جمهوری ایران مصوب ۱۳۶۴/۴/۵ مجلس شورای

اسلامی

طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب

۱۳۹۹/۱۰/۲۱ مجلس شورای اسلامی

لایحه جامع انتخابات مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۳ هیئت وزیران

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ مجلس شورای اسلامی

اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۹۴۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد

پایگاه‌های اطلاع‌رسانی:

پایگاه اطلاع‌رسانی حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: farsi.www.ir.khamenei

ir.khamenei

ب. انگلیسی

Clark, Josh) October .(2000 ,13 *A Brief History of U.S. Presidential Debates* .www.How Stuff work.com.

Hamilton ,Lee and VinWeber (April 14 ,2015) *Reform the Presidential Debate Commission*. 1-2

Fahrenkopf, Frank and Mike McCurry .(May 12, 2015). *Why Presidential Candidates Debate*. 1-3

McCraw, Shannon. (Sept. 10, 2020). *Equal Time Rule. The First Amendment Encyclopedia*. 2009 www.mtsu.edu/first-amendment/article/949/equal-time-rule. 1-3

Jones, Tom. (Sep. 3, 2020). *Moderators for the presidential debates are set. Were they the right choices?*. 1-6

Goldberg, Andreas c. (Ago. 8, 2022). *TV debates in EP election campaigns - the influence of the 2019 Eurovision debate on voting behaviour*. 1-23.